

**Scott Soames: *Philosophical Analysis in the Twentieth Century.*
Vol. 2, *The Age of Meaning***

Princeton, Princeton University Press 2003, 479 s.

Druhý zväzok histórie analytickej filozofie od Scotta Soamesa vymedzuje rok vydania Wittgensteinových *Filozofických skúmaní* (1953) a uzatvára ho Kripkeho dielo *Naming and Necessity*, ktoré vyšlo roku 1970. Historické pozadie tematických okruhov, jednotlivé problémy, výber analyzovaných postáv a ich prínosu, ktoré sú náplňou tohto zväzku, autor bližšie objasňuje v úvode a epilógu. Recenzovaný zväzok sa koncentruje na detailné priblíženie a rozbor dvoch kľúčových ideí sledovaného časového horizontu: po prvé na rozvíjanie myšlienky, že filozofické problémy sú výhradne problémami jazyka; po druhé na ideu, že analýza významu sa nerealizuje prostredníctvom teoretickej pozície, ale treba si skôr všímať používanie jazyka a prešľapy s tým spojené. Tento príbeh a jeho pozoruhodné peripetie S. Soames podrobne komentuje, objasňuje svoju motiváciu a uhol pohľadu, zvolenú perspektívu, z ktorej posudzuje a analyzuje vymedzený úsek vývinu filozofickej analýzy. V závere druhého zväzku sofistikovane a inštruktívne rekapituluje posledné desaťročia analytickej filozofie, ktoré sa vyznačujú fragmentáciou a postupujúcou špecializáciou do tej miery, že sa už nedá hovoriť o veľkých postavách či nejako integrovaných dejinách. „It is, I think,“ píše S. Soames, „a mistake to look for one big, unified picture of analytic philosophy in this area. What we need is a collection of more focused pictures, each giving a view of the major developments of related lines of work, and each drawn with an eye to illuminating the larger lessons for work in neighboring subfields“ (s. 464). Tento prístup exemplifikuje na špeciálnom príklade z oblasti filozofie logiky a jazyka (s. 464 – 476).

Prvá časť s názvom *Ludwig Wittgenstein's Philosophical Investigations* sa člení na dve kapitoly – prvá kapitola je venovaná odmietnutiu koncepcie jazyka z *Traktátu* a druhá kapitola sa venuje argumentu o privátnom jazyku a pojmu postupovať podľa pravidla (rule following), jazykovej hre, rodinnej podobnosti a vágnosti. Prírodný jazyk nie je modelovaný podľa logického kalkulu, ani vety nemajú skrytú logickú formu. Soames opisuje, že podľa Wittgensteina používanie jazykových výrazov nemožno vysvetliť hovorcom poznajúcim a uplatňujúcim lingvistické pravidlá, ale implicitným, sociálne podmieneným súhlasom jazykovej komunity. Soames sumarizuje ambivalentnosť wittgensteinovského odkazu o esenciálnej transparentnosti významu, jeho identifikáciu filozofického s nevyhnutným, apriórnym, ich stotožnenie s analytickým, deflačnú koncepciu filozofie a jeho neformalistický a antiteoretický prístup k skúmaniu významu. K najcennejším intuíciami a pretrvávajúcim

ideám priraduje Wittgensteinov akcent na sociálnu povahu jazyka a lingvistického významu; k tomu pristupuje aj jeho názor, že väčšina našich myšlienok konceptuálne závisí od osvojenia si jazyka a implicitného uznania toho, že myslenie je viac determinované sociálne než individuálne (s. 60).

Druhá časť už svojím nadpisom ohlasuje tematickú orientáciu a artikulované problémy – *Classics of Ordinary Language Philosophy: Truth, Goodness, The Mind and Analysis*. V tretej a štvrtej kapitole sa analyzuje Rylovo chápanie filozofických problémov ako dilem (jeho dielo *Dilemmas* z roku 1953), rozdiely medzi russellovskou logickou analýzou a analýzou prirodzeného jazyka. Predmetom autorovho výkladu je aj Rylov pokus demonštrovať, že radikálny skepticizmus je konceptuálne nekoherentný, jeho snahu objasniť svoju filozofickú metódu na príklade fatalizmu a povahy vnímania. Soames poukazuje na limity tohto prístupu, ktorý sa prejavuje okrem iného napríklad v nedostatočnom odlíšení medzi významom a inými faktormi ovplyvňujúcimi používanie výrazov. Veľká pozornosť sa venuje Rylovmu konceptu mysle, odlíšeniu *knowing that* a *knowing how*, jeho dispozičnej analýze, rozboru, čo značí konať zámerne a vedome, snahe analyzovať presvedčenia a túžby len prostredníctvom behaviorálnych dispozií. Obširne sa skúma jeho performačná koncepcia pravdy, vzťah medzi svetom, ako ho opisuje fyzika, a svetom, ako ho opisujeme v každodennom živote, a i. Piata kapitola sa zaoberá performačnou teóriou pravdy P. Strawsona (s. 115 – 134) a šiesta kapitola performačnou teóriou dobra (s. 135 – 152), ktorej autorom je R. M. Hare (*The Language of Morals*, 1952).

Tretia časť *More Classics of Ordinary Language Philosophy: The Response to Radical Skepticism* (s. 156 – 192) je venovaná trom postavám: N. Malcolmovi a jeho pokusu aplikovať Moorovu výzvu skepticizmu na rôzne typy skepticizmu; J. Austinovi a jeho kritike Ayerovej knihy *The Foundations of Empirical Knowledge*, argumentácii, že poznanie sveta zakaždým nevyžaduje evidenciu, jeho námietkam voči teórii zmyslových dát; kritike ambícií filozofie prirodzeného jazyka a jej postupnej erózii sa venuje štvrtá časť *Paul Grice and the End of Ordinary Language Philosophy* (s. 197 – 218), ktorej deviata kapitola sa zaoberá jeho dielom a ideami (potrebou rozlíšiť medzi významom a inými faktormi regulujúcimi použitie jazyka, konverzačným maximám a implikátúram, gricovskému paradoxu spojenému s tým, že konverzačné implikatúry sú niekedy súčasťou toho, čo sa tvrdí, gricovskou diagnózou omylu Strawsonovej performačnej teórie pravdy). V závere deviatej kapitoly Soames rekapituluje súmrak filozofie prirodzeného jazyka, eróziu jej ústrednej doktríny (s. 216) a Gricov príspevok k jej rozkladu a vzostupu alternatívnej koncepcie filozofie. „The antitheoretical approach of ordinary language philosophers simply could not sustain the emphasis on discovering truth about meaning that their conception of philosophical problems demanded. Grice’s recognition of this came from within the ordinary language school itself, and pointed in one di-

rection beyond it“ (s. 216). Nové ponímanie relevantnosti teórie, nový prístup k významu a nové názory na povahu filozofických problémov reprezentujú v knihe kapitoly venované W. V. O. Quinovi, D. Davidsonovi a S. Kripkemu.

Piata časť *The Philosophical Naturalism of Willard Van Orman Quine* (s. 223 – 286) si všíma Quinovu koncepciu filozofie, ktorá už nemá byť analýzou významu, ale pokračovaním vedy, jeho odmietnutie dištinkcie medzi analytickým a syntetickým, kritiku pozície predloženú vo *Word and Object* zo strany Grica, Strawsona a Carnapa, a Quinovu odpoveď. Soames obsérne explikuje Quinove argumenty v prospech tézy o radikálnom preklade, ktorý odmieta lingvistický význam, a na príklade výrazov *gavagai* a *rabbit* dokazuje nemožnosť determinácie významu výrazu a nerozhodnuteľnosť referencie, pričom sa opiera o argumenty z behaviorizmu. Soames podrobuje kritickému rozboru aj jeho radikálny sémantický eliminativizmus a skepticizmus, pokiaľ ide o intencionálne pojmy, akými sú význam, referencia, presvedčenie, atď. Quinov filozofický naturalizmus hodnotí Soames v závere jedenástej kapitoly, pričom upozorňuje na to, že správne rozpoznal potrebu teoretického zakotvenia skúmania významu. „What was needed, after Quine and the ordinary language philosophers, was a way of taking meaning seriously, and studying it theoretically“ (s. 286).

Šiesta časť *Donald Davidson on Truth and Meaning* sa venuje rozsiahlej činnosti a prínosu Donalda Davidsona, ktorý nepochybne patril k najvplyvnejším postavám posledných desaťročí. Soames sa koncentruje na Davidsonov program v sémantike, ktorý bol opozíciou voči Quinovmu sémantickému skepticizmu a antiteoretickosti filozofov prirodzeného jazyka. Soames analyzuje davidsonovský argument jednotnej myšlienkovvej schémy a jeho tézu o evidencii pre teóriu interpretácie a prekladu, pričom kritizuje Davidsonovu verziu Tarského teorémy T pre pravdu vo formalizovaných jazykoch. Soames objasňuje jeho pravdivosno-teroeetický prístup k významu v prirodzenom jazyku a podrobuje ho kritike. “First, the fact that we can interpret the speech of another group does not guarantee as much agreement between them and us as Davidson seems to assume. So long as it is possible for us to explain why the other speakers hold belief different from ours, we can make sense of a great deal of disagreement. Second, we can make sense of big differences between ourselves and speakers of another culture that don’t involve disagreements – e.g., differences regarding which objects are basic, and most worthy of attention“ (s. 330). Podľa Soamesa pripisovanie rozličných konceptuálnych schém hovorcovi a predpoklad, že jestvujú aj takí, ktorí majú radikálne odlišné konceptuálne schémy od našich vlastných, že ich nevieme preložiť, sú celkom legitímne. Napriek popularite davidsonovského názoru (napr. G. Segal, P. Ludlow, R. Larson a i.) Soames demonštruje, že nemáme dôvod, aby sme predpokladali neexistenciu bytosti s takými odlišnými schémami, ktorých

výpovede by sme nemohli preložiť a interpretovať. A aj bytosti, ktorých reč interpretujeme a prekladáme, môžu disponovať radikálne odlišnými konceptuálnymi schémami.

Siedma časť sa venuje významu Kripkeho práce *Naming and Necessity*, ktorá je dostupná aj slovenskému čitateľovi/ke, a tak má možnosť z prvej ruky oceniť a doceniť Soamesovu kritickú rekonštrukciu Kripkeho názorov. Podľa Soamesa ide o dielo s vplyvom porovnateľným s odkazom Fregeho, Russella a Tarského. „Beyond philosophy of language, it fundamentally changed the way in which much philosophy is done“ (s. 336). Hlavný Kripkeho prínos artikulovaný v diele *Naming and Necessity* spočíva v tézach o význame a referencii vlastných mien; s tým korešpondujúcich tézach o význame a referencii prírodných druhov a látkových mien; v obhajobe metafyzických pojmov nevyhnutnosti a možnosti; v odlíšení epistemického a metafyzického pojmu nevyhnutnosti. S tým je spojená aj myšlienka, že jestvujú nevyhnutné pravdy, ktoré poznávame na základe skúsenosti, a teda a posteriori, a jestvujú apriórne pravdy, ktoré sú kontingentné, a teda nie sú nevyhnutné. K tomu sa radí aj obhajoba esencializmu, t. j. že je zmysluplné charakterizovať objekty ako niečo, čo sa vyznačuje aj esenciálnymi, aj kontingentnými vlastnosťami (s. 336). Soames analyzuje argumentáciu, prečo deskripcie neprepožičiavajú význam menám, rigidné designátory, vzťah rigidných designátorov a esencializmu a Quinove námietky (s. 351 – 354), pojem možného sveta, argumenty, prečo deskripcia obvykle nefixuje referent mena, historickú reťaz kauzálnej referencie a i. V pätnástej kapitole sa analyzuje problematika nevyhnutnosti a posteriori, pričom sa vykladajú dôsledky pre pojem skúmania, výroky o identite a problematika koreferujúcich výrazov. Soames osvetľuje Kripkeho zásluhy a jeho prínos, napr. to, že ukázal, že nie všetky epistemické možnosti sú metafyzickými možnosťami.

Rovnako ako prvý, aj druhý zväzok diela *Philosophical Analysis in the Twentieth Century* sa vyznačuje eleganciou, hĺbkou analýz, schopnosťou urobiť explicitným to, čo bolo u preberaných postáv len implicitným. Starostlivo premyslená štruktúra a starostlivý výber problémov, ktoré určili osudy analýzy, nastavuje latku tak vysoko, že Soamesovo dvojzväzkové dielo predstavuje štandard, ktorý v budúcnosti nebude jednoduché, pokiaľ vôbec, prekonať. Poučným a z predložených analýz vyplývajúcim ponaučením je aj to, že filozofické problémy negeneruje výlučne jazyk a že filozofia nedisponuje nijakým výsadným privilegovaným prístupom k uchopeniu významu. Ostáva len dúfať, že po tomto nevšednom diele siahnu ako po pôvodnom zdroji informácií nielen stúpenici analytickej filozofie, ale nájdú si k nemu cestu aj k významáči iných ideových tradícií.

Tatiana Sedová